Miejsce na identyfikację szkoły

ARKUSZ PRÓBNEJ MATURY Z OPERONEM WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

POZIOM ROZSZERZONY

LISTOPAD 2013

Czas pracy: 180 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 17 stron (zadania 1.–22.). Ewentualne braki zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Odpowiedzi zapisz w miejscu na to przeznaczonym.
3. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
4. Nie używaj korektora.
5. Błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
6. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie wszystkich zadań można otrzymać łącznie **50 punktów**.

Wpisuje zdający przed rozpoczęciem pracy

PESEL ZDAJĄCEGO

KOD ZDAJĄCEGO

Arkusz opracowany przez Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON.
Kopiowanie w całości lub we fragmentach bez zgody wydawcy zabronione. Wydawca zezwala na kopiowanie zadań przez dyrektorów szkół biorących udział w programie Próbna Matura z OPERONEM.

CZĘŚĆ I – Test (*20 pkt*)

Zadanie 1. (*1 pkt*)

Uzupełnij tabelę, wpisując odpowiednie pojęcia do podanych opisów.

	Opis	Pojęcie
1.	Proces, który kształtuje osobowość człowieka i przystosowuje go do życia w społeczeństwie.	
2.	Postawa polegająca na podporządkowaniu się jednostki normom, wartościom i wzorcom zachowań, które obowiązują w danej grupie społecznej.	
3.	Zjawisko polegające na zaniku więzi i osłabieniu norm, na których opiera się społeczeństwo.	

Zadanie 2. (*2 pkt*)

Wymień trzy formy demokracji bezpośredniej.

1. .....

2. .....

3. .....

Zadanie 3. (*1 pkt*)

Podaj nazwę pojęcia prawnego na podstawie przedstawionej definicji.
Jest to wypowiedź zawierająca żądanie władzy publicznej, aby adresat w określonej sytuacji podjął wyznaczone w niej działanie; składa się z trzech elementów: hipotezy, dyspozycji i sankcji.

.....

Zadanie 4. (*3 pkt*)

Odpowiedz na pytania dotyczące referendum ogólnokrajowego w Polsce.

a) Wymień dwa organy, które mogą zarządzić przeprowadzenie referendum.

.....

.....

b) Wyjaśnij, kiedy wynik referendum jest wiążący dla organów państwa.

.....

.....

.....

c) **Podaj nazwę organu, który stwierdza ważność referendum.**

.....

Zadanie 5. (*1 pkt*)

Podaj nazwę aktu normatywnego, wydawanego przez organ władzy wykonawczej na podstawie konkretnego upoważnienia zawartego w ustawie w celu jej wykonania.

.....

Zadanie 6. (*1 pkt*)

Do podanych opisów dobierz prawidłowe formy organizacji społecznej. We wskazane miejsca wpisz właściwe numery.

A. Społeczeństwo zamieszkuje aglomeracje miejskie, w gospodarce dominują korporacje ponadnarodowe, produkcja ma charakter masowy, a większość ludzi zatrudniona jest w sektorze usług.

B. Społeczeństwo ma charakter ściśle zhierarchizowany, jest podział na stany, do których przynależność wynika z racji urodzenia, gospodarka skupia się głównie na hodowli i uprawie roli.

C. Społeczeństwo jest podzielone na klasy i warstwy społeczne, w gospodarce technologie produkcji (maszyna parowa, energia elektryczna) zastępują pracę ręczną, głównymi klasami są burżuazja i robotnicy.

1. Społeczeństwo feudalne
2. Społeczeństwo industrialne
3. Społeczeństwo postindustrialne
4. Społeczeństwo informacyjne

A. – ..... B. – ..... C. – .....

Zadanie 7. (*1 pkt*)

Podaj nazwę dokumentu prawnego, na mocy którego działa Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu.

.....

Zadanie 8. (*1 pkt*)

Wyjaśnij, na czym polega inkluzywność grupy społecznej.

.....

.....

Zadanie 9. (*3 pkt*)

Na podstawie mapy i własnej wiedzy uzupełnij tabelę. Wpisz odpowiednie nazwy państw, litery, którymi oznaczono je na mapie, oraz formy rządów i systemy polityczne tych państw.

	Nazwa państwa	Litera na mapie	Forma rządów	System polityczny
1.				kanclerski
2.			monarchia	
3.		D		

Zadanie 10. (*1 pkt*)

Podaj nazwę najliczniejszej w Polsce mniejszości narodowej oraz najliczniejszej w Polsce mniejszości etnicznej (w rozumieniu Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych z 2005 roku).

– najliczniejsza mniejszość narodowa: .....

– najliczniejsza mniejszość etniczna: .....

Zadanie 11. (*2 pkt*)

Do podanych opisów organów Unii Europejskiej dopisz prawidłową nazwę organu.

	Opis organu UE	Nazwa organu
1.	Instytucja uprawniona do rozstrzygania sporów prawnych powstałych między państwami członkowskimi, instytucjami UE, przedsiębiorstwami i osobami fizycznymi. Ma swoją siedzibę w Luksemburgu.	
2.	Organ wykonawczy UE, jako jedyny ma prawo inicjatywy ustawodawczej oraz posiada kompetencje nakładania kar na kraje członkowskie nieprzestrzegające unijnego prawa. Siedziba tego organu znajduje się w Brukseli.	
3.	Organ posiadający kompetencje opiniodawcze i ustawodawcze, wybierany w wyborach powszechnych co 5 lat, uchwala budżet, stopniowo są zwiększane jego kompetencje. Oficjalna siedziba tego organu jest w Strasburgu.	

Zadanie 12. (*1 pkt*)

Podaj pełną nazwę konstytucyjnego organu ochrony prawa, który jest powoływany przez Sejm RP za zgodą Senatu RP na 5-letnią kadencję.

.....

Zadanie 13. (*1 pkt*)

Rozstrzygnij, które zdania dotyczące przynależności Polski do organizacji międzynarodowych zawierają informacje prawdziwe, a które fałszywe. W tabeli obok każdego zdania wpisz odpowiednio *prawda* lub *fałsz*.

	Zdanie	Prawda lub fałsz
A.	Polska jest członkiem Rady Europy oraz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.	
B.	Polska weszła do Unii Europejskiej w maju 2004 roku wraz z państwami należącymi do Grupy Wyszehradzkiej i Trójkąta Weimarskiego.	
C.	Polska wstąpiła do NATO wraz z Czechami i Węgrami w 1999 roku.	

Zadanie 14. (*1 pkt*)

Wymień trzy kraje, które w 1995 roku weszły do Unii Europejskiej.

.....

CZĘŚĆ II – Analiza materiałów źródłowych (*10 pkt*)

Zadanie 15. (*2 pkt*)

Na podstawie tekstów źródłowych oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Fragment 1.

Pytanie, czy demokracja jest w Polsce zagrożona, można przeformułować: czy demokracja obroni się sama przed sobą metodami demokratycznymi. To zasadniczy problem, który przed nami stoi. Społeczeństwo musi to sobie uświadomić, nim zagrożenia te się umocnią. [...] Wiąże się z tym także kwestia funkcjonowania ugrupowań politycznych. W demokracji nie ma innego sposobu na wyłanianie rządu i kształtowanie opozycji niż system partyjny. W Polsce jednak wciąż mechanizm ten nie działa należycie: politycy i partie nie mają poczucia służby państwu i społeczeństwu, mają za to poczucie własnego interesu. Nie trzeba być politologiem, by to zauważyć. Dostrzegają to zwykli ludzie – i budzi to ich sprzeciw. Patologię tę można nie tyle zlikwidować, co złagodzić poprzez rozwój samorządów, organizacji pozarządowych, fundacji. [...]

Co szczególnie ważne: system demokratyczny nie sprowadza się jednak tylko do procedur – musi bazować także na zespole podstawowych wartości, zapisanych w konstytucji. Są nimi zwłaszcza: niezbywalna godność człowieka, prawa człowieka, których inny człowiek nie może naruszać oraz szacunek dla instytucji państwa. [...]. Nam groziło i grozi polskie piekło, polskie kłótnie, polska nieumiejętność porozumienia.

Źródło: T. Mazowiecki, *Groźba erozji* [fragment wystąpienia w Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie], „Tygodnik Powszechny”, 28 kwietnia 2002, http://www.tygodnik.com.pl.

a) Wymień dwa zagrożenia dla demokracji w Polsce, na które wskazuje autor artykułu. Do każdego z nich podaj środek zaradczy mający ograniczyć jego szkodliwy wpływ na rozwój demokracji.

– pierwsze zagrożenie demokracji: .....

– środek zaradczy: .....

.....

– drugie zagrożenie demokracji: .....

– środek zaradczy: .....

.....

Fragment 2.

W systemie demokratycznym musi istnieć grupa instytucji, które wprawdzie wybierane są przez ciała polityczne, ale nie ze względu na interesy poszczególnych partii, lecz po to, by stać na straży dobra ogólnego. Próbowaliśmy tworzyć takie instytucje, lecz tylko niektóre z nich spełniają oczekiwania. Udało się, na przykład, z Trybunałem Konstytucyjnym. Nie udało natomiast choćby z Krajową Radą Radiofonii i Telewizji. Niepokoi też spór o Radę Polityki Pieniężnej i delikatną sferę służb specjalnych. Co gorsza, próby ich upartyjniania podejmowane są często pod pozorem reform i... odpolityczniania.

Źródło: T. Mazowiecki, *Groźba erozji* [fragment wystąpienia w Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie], „Tygodnik Powszechny”, 28 kwietnia 2002, http://www.tygodnik.com.pl.

b) Podaj unormowanie zawarte w Konstytucji RP powodujące, że Trybunał Konstytucyjny stoi na straży dobra ogólnego, a nie realizuje interesy poszczególnych partii.

.....

.....

.....

Zadanie 16. (*1 pkt*)

Na podstawie danych statystycznych podaj, jak w latach 2006–2010 zmienił się stosunek Polaków do rozwoju demokracji na świecie i wyjaśnij, czym taka zmiana może być spowodowana. Odwołaj się do danych liczbowych.

Który z wymienionych poglądów na temat demokracji jest bliższy Pana(i) opinii?

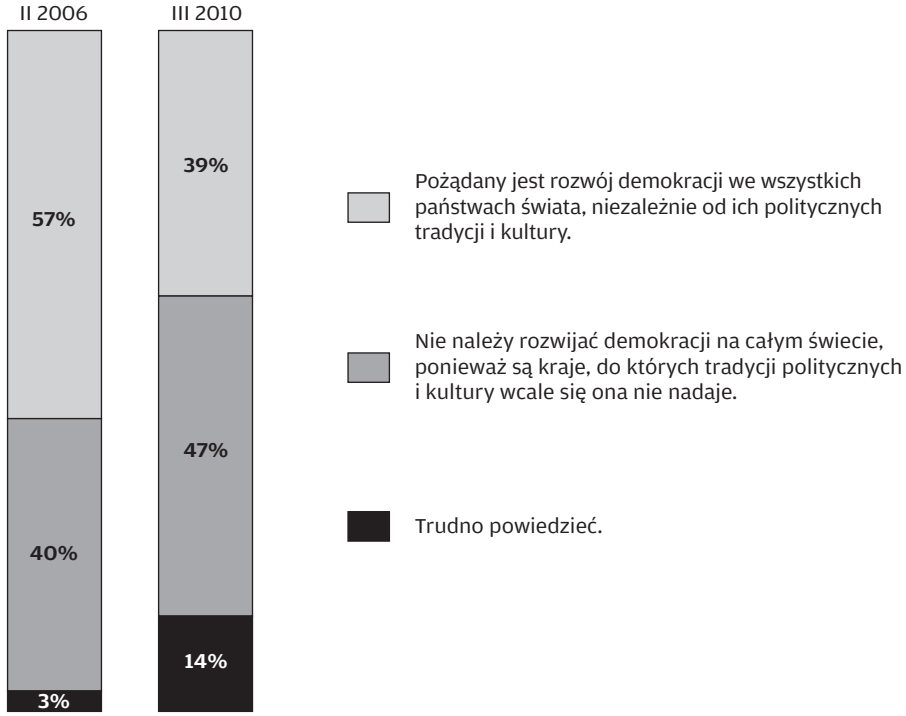

Źródło: *Postawy wobec demokracji, jej rozumienie i oceny*, CBOS, Warszawa, maj 2010 r.

– Stosunek Polaków do rozwoju demokracji na świecie w latach 2006–2010: .....

.....

.....

.....

– Wyjaśnienie zmiany stosunku Polaków do rozwoju demokracji na świecie: .....

.....

.....

.....

Zadanie 17. (*1 pkt*)

Na podstawie danych sformułuj wniosek wskazujący na zależność pomiędzy brakiem znaczenia rządów demokratycznych dla respondentów a udziałem przez nich w procedurach demokratycznych.

Elektoraty partyjne*	Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne, czy niedemokratyczne.		
	Zgadzam się.	Nie zgadzam się.	Trudno powiedzieć.
	w procentach		
SLD	35	60	5
Ruch Palikota	34	64	2
PSL	31	57	12
PO	29	68	3
PiS	27	61	12
Niezdecydowani, czy głosować	43	44	13
Niezamierzający głosować	48	41	11

Źródło: *Opinie o demokracji po wyborach parlamentarnych*, CBOS, Warszawa, listopad 2011 r.

.....

.....

.....

Zadanie 18. (*1 pkt*)

Na podstawie danych statystycznych wyjaśnij, jaki był w 2008 roku związek pomiędzy skalą zainteresowania respondentów polityką a stopniem poparcia dla różnych sposobów wybierania posłów do parlamentu.

Zainteresowanie polityką	Są różne sposoby wybierania posłów do parlamentu. Jaki sposób wybierania jest, Pana(i) zdaniem, najlepszy i warto by go zastosować w Polsce?				
	Proporcjonalny	Większościowy	Mieszany	Jest to bez znaczenia	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Duże	17	59	10	9	5
Średnie	20	43	11	17	9
Niewielkie lub żadne	11	32	7	29	21

Źródło: *Polacy o proponowanych zmianach w systemie politycznym*, CBOS, Warszawa, kwiecień 2008 r.

.....

.....

.....

Zadanie 19. (*2 pkt*)

Na podstawie tekstu źródłowego i własnej wiedzy odpowiedz na pytania.

Próbując odpowiedzieć na pytanie dotyczące ewolucji systemu wyborczego w Polsce należy uświadomić komu i czemu ma on służyć? Odpowiedź jest prosta i nasuwa się sama – ma służyć wyłonieniu osób do najważniejszych organów w państwie. I w tym miejscu pojawia się pierwsza niejasność. Czy system ma służyć obywatelowi, łącząc go ze swoim „wybrańcem”, czyniąc go współodpowiedzialnym za losy kraju, wzmacniając ideę demokracji w społeczeństwie, czy ma służyć partykularnym interesom partii, które twierdzą, że poznały cudowny lek na całe zło świata. Pozytywna odpowiedź na pierwszą część postawionego powyżej pytania – automatycznie przenosi nas na grunt meritum tego artykułu, czyli systemu wyborczego. [...]

Analizując za i przeciw, uważam, że w Polsce istnieją merytoryczne przesłanki na wprowadzenie systemu dwupartyjnego lub dwublokowego, opartego o większościowy system wyborczy. Rozwiązanie to, w mojej ocenie, wprowadzi ład i porządek na polską scenę polityczną, czyniąc ją bardziej przejrzystą i przewidywalną. W polskich warunkach system większościowy wzmocni politykę zagraniczną, wprowadzając na salony władzy partie, których idee i wartości są do siebie zbliżone, a różnic między nimi doszukiwać się można w programie politycznym, tak jak ma to miejsce w Stanach Zjednoczonych Ameryki.

Źródło: J. Heydrych, *Amerykański system wyborczy – czy w Polsce również się sprawdzi?*, Poznań 2010, https://repozytorium.amu.edu.pl.

a) Wymień system partyjny, który – zdaniem autora – byłby korzystniejszy dla Polski. Podaj również, jaki system partyjny obowiązywał w PRL oraz jaki aktualnie funkcjonuje w Polsce.

Propozycje autora	System partyjny w PRL	Aktualny system partyjny w Polsce

b) Wymień propozycje autora dotyczące wprowadzenia w Polsce systemu wyborczego. Obok propozycji wpisz, jaki system wyborczy (w wyborach do Sejmu i Senatu) obowiązuje aktualnie w Polsce.

Propozycje autora	Aktualny system wyborczy w Polsce – do Sejmu	Aktualny system wyborczy w Polsce – do Senatu

Zadanie 20. (*2 pkt*)

Na podstawie fragmentów programów partii politycznych odpowiedz na pytania.

Tekst A

Znowelizowanie ustawy o godle, hymnie i barwach Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych, wykluczając umieszczanie symboli: religijnych, światopoglądowych […]. Zalegalizowanie związków partnerskich, zarówno osób tej samej i odmiennej płci […]. Efektywne opodatkowanie wyższego duchowieństwa (np. biskupów) […]. Prawne dowartościowanie organizacji laickich […]. Zwiększymy liczbę osób uprawnionych do pomocy państwa oraz będziemy skuteczniej wspomagać potrzebujących […]. Wprowadzimy nowe świadczenia socjalne dla rodzin z dziećmi […], większa pomoc powinna trafić do rodzin wychowujących niepełnosprawne dzieci […]. Dążyć będziemy do podniesienia minimalnych rent i emerytur […]. Podwyższymy renty i emerytury […]. Dążyć będziemy do podniesienia minimalnego wynagrodzenia […]. Zapewnienie każdemu dziecku bezpłatnego miejsca w żłobku i przedszkolu […]. Otwarcie dostępu do bezpłatnego kształcenia na wysokim poziomie dla osób o niższym statusie społeczno-ekonomicznym.

Źródło: *Jutro bez obaw. Program dla Polski*, s. 24, 26, 106–107, 109, 145, 152, http://www.[...].org.pl.

Tekst B

[Partia] chce budować państwo silne i nowoczesne, demokratyczne i praworządne, zdolne do rozwiązywania zbiorowych problemów […]. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli. Państwo nie może wyzbywać się odpowiedzialności za bezpieczeństwo wewnętrzne i przerzucać jej na inne instytucje […]. Jednym ze środków budowania dumy Polaków z własnej historii oraz dokonań w sferze duchowej i materialnej będą kampanie społeczne projektowane na wzór programu edukacyjnego *Patriotyzm jutra*, adresowane do młodych Polaków i oparte na pozytywnym przekazie […]. Ważnym zadaniem jest promocja polskiej kultury i naszego języka za granicą. Będziemy wspierać działania różnych instytucji służące temu celowi […]. [Proponujemy] nowoczesną politykę rodzinną nastawioną na poprawę jakości życia i bezpieczeństwa ekonomicznego rodzin, na tworzenie przyjaznego klimatu dla rodzicielstwa, na budowanie kultury życia […]. Zaostrzone zostaną kary za najcięższe przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Prawo do obrony koniecznej ulegnie rozszerzeniu […].

Źródło: *Nowoczesna* [...] *Polska, Program* […], Warszawa 2011, s. 79, 154, 156, 166, 243, http://www.[...].org.pl/dokumenty.

Podaj nazwy ideologii, do których odwołują się programy polityczne polskich partii z tekstu A oraz tekstu B. Uzasadnij swój wybór, podając jeden argument.

Ideologia z tekstu A: .....

Uzasadnienie: .....

.....

.....

Ideologia z tekstu B: .....

Uzasadnienie: .....

.....

.....

Zadanie 21. (*1 pkt*)

Na podstawie danych statystycznych wykonaj polecenia.

Elektroraty najważniejszych ugrupowań na osiach podziałów politycznych

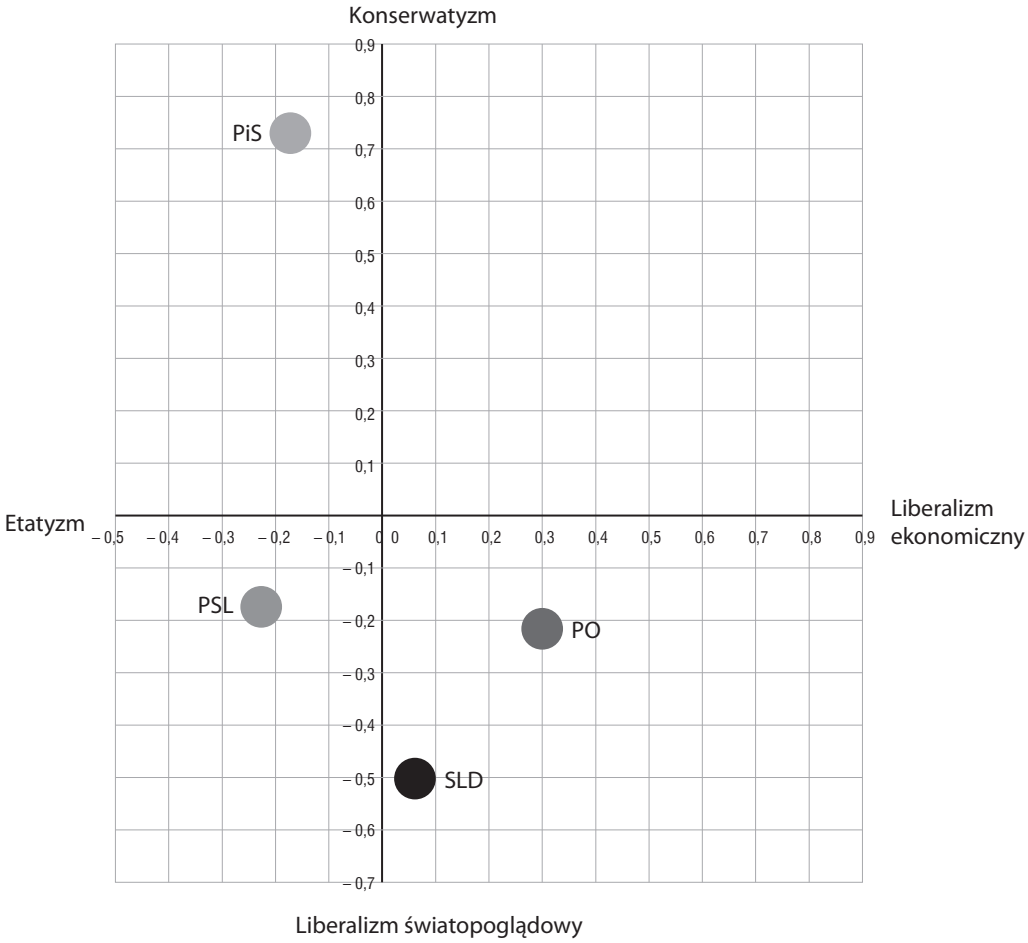

Źródło: *Elektoraty partyjne o istotnych kwestiach społeczno-politycznych*, CBOS, Warszawa, wrzesień 2011.

a) Podaj pełną nazwę partii, której elektorat w największym stopniu kładzie nacisk na zasadę leseferyzmu.

.....

b) Podaj pełną nazwę partii, której elektorat, zdaniem respondentów, w największym stopniu kładzie nacisk na wzrost zakresu wolności obyczajowych i kulturowych.

.....

CZĘŚĆ III – Wypracowanie (*20 pkt*)

Zadanie 22. (*20 pkt*)

Napisz wypracowanie na jeden z podanych tematów. Wykorzystaj materiały źródłowe zamieszczone w II części arkusza.

Temat 1.
Scharakteryzuj cztery wybrane ideologie występujące we współczesnych państwach demokratycznych, podając po cztery cechy każdej z nich. Przedstaw wpływ tych ideologii na programy polskich partii politycznych.

Temat 2.
Scharakteryzuj na przykładach podstawowe systemy wyborcze stosowane we współczesnych państwach demokratycznych. Rozważ, który system wyborczy byłyby korzystniejszy w wyborach do Sejmu RP – taki, który funkcjonuje obecnie w Polsce czy występujący w Wielkiej Brytanii.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BRUDNOPIS (*nie podlega ocenie*)